

University of Groningen

Licht en recht

Hoeksema, Jack

Published in:
Nederlandse Taalkunde

DOI:
[10.5117/NEDTAA2020.2-3.014.HOEK](https://doi.org/10.5117/NEDTAA2020.2-3.014.HOEK)

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Final author's version (accepted by publisher, after peer review)

Publication date:
2020

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Hoeksema, J. (2020). Licht en recht. *Nederlandse Taalkunde*, 25(2/3), 305-317.
<https://doi.org/10.5117/NEDTAA2020.2-3.014.HOEK>

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Licht en recht

Abstract

De adjectieven *licht* en *recht* hebben naast hun gewone gebruik een bijwoordelijk gebruik als bijwoord van graad, en een gebruik als negatief-polaire uitdrukking in een select gezelschap van werkwoorden. In deze squib worden de negatief-polaire en collocatieve eigenschappen van *licht* en *recht* belicht aan de hand van corpusmateriaal. Bij *licht* is sprake van een nauwe verbinding met futurumzinnen, vaak in combinatie met het werkwoord *vergeten*, bij *recht* van combinaties met cognitieve werkwoorden, vooral *weten*, *begrijpen* en *verstaan*.

1. Inleiding: *licht* als bepaling van graad, wijze en negatief-polaire uitdrukking

In een recente bijdrage aan dit tijdschrift (Schermer 2017) wordt het bijwoord *licht* onder de loep genomen. Een van de aspecten waarop dat artikel de aandacht vestigt is het janusachtige karakter van *licht*: enerzijds een *downtoner* oftewel afzwakker (*Jaap is licht autistisch, is licht in de war, stottert licht*), anderzijds een *amplifier* of versterker (*Benzine is licht ontvlambaar = zeer ontvlambaar*). De versterkende lezing treedt alleen op bij modale uitdrukkingen, in het bijzonder adjectieven op *-baar* en modale infinitieven (*licht te begrijpen, licht te billijken*). Vanuit een basisbetekenis 'gemakkelijk' krijgt het een graadlezing. Iets dat gemakkelijk kan ontvlammen is in hoge mate ontvlambaar, en iets dat je gemakkelijk kunt begrijpen is ook in hoge mate te begrijpen. Binnen het kleine domein van modale predicaten zijn er dus gevallen waarin een lezing als bijwoord van wijze met betekenis 'gemakkelijk' aanleiding geeft tot een graadlezing met betekenis 'in hoge mate'. Schermer citeert Hoeksema (2011) voor overeenkomstige observaties betreffende *goed* (*Jan zou heel goed kunnen veinzen* kunnen we lezen als: *Jan zou heel goed zijn in het veinzen* (*goed* is hier bijwoord van wijze), maar ook: *het is zeer waarschijnlijk dat Jan veinst* (*heel goed* duidt nu de mate van waarschijnlijkheid aan dat Jan veinst, niet de kwaliteit van zijn veinzen). Ook voor *goed* geldt dat graadlezingen een modale context vereisen.

Wat ik wil doen in deze squib is een onderbelicht aspect van *licht* onder de aandacht brengen, en vergelijken met een ander adjectief, *recht*. Het betreft hier het negatief-polaire karakter dat *licht* blijkt te hebben in een verzameling van contexten die ik in sectie 2 nader zal omschrijven. De zinnen in (1) zijn geselecteerd uit een database van negatief-polaire uitdrukkingen, en laten zien op welk type voorkomen ik hier doel.

- (1) a. Het wanhopige gevoel, dat mij toen bezielde, zal ik niet licht vergeten¹
- b. Daarom zal een gewone beklagde ook niet licht zeggen, dat hij een politieke is, tenminste niet voor de rechter.²
- c. Daar waren liederen bij die men niet licht als men ze voor het eerst hoort zou gaan instuderen³
- d. Dezen begrepen later ook, dat het hun niet licht zou vergeven worden⁴
- e. Dat de nieuwe berijming een hoogst verdienstelijk werk was, zal niet licht iemand betwijfelen⁵
- f. Zij hebben de Atjehers tot in hunne nieren verbitterd en in hunne harten een wrok gevestigd die bij het thans levende geslacht niet licht zal sterven.⁶

Zoals de voorbeelden al suggereren, is het negatief-polaire gebruik van *licht* een tikje ouderwets. Voorbeelden zijn nog steeds te vinden in krantencorpora maar het merendeel van mijn data komt uit de 19^{de} en de eerste helft van de 20^{ste} eeuw. Het meest kenmerkende voorbeeld is (1a), een combinatie met *vergeten*. Ongeveer de helft van de verzamelde gevallen zijn combinaties van *niet licht* en *vergeten*. De betekenis die *vergeten* in zulke combinaties heeft, is die van 'zich niet meer herinneren', en niet die van tijdelijke onachtzaamheid, zoals in *ik ben mijn paraplu vergeten* of *vergeet je afspraak niet*. In Figuur 1 geef ik de relatieve frequentiedata voor de reeks *niet licht vergeten* van de ngram-zoeker van DBNL (www.dbnl.org), waarbij ik de scores per jaar gesommeerd heb over decennia.⁷ We zien inderdaad een monotoon dalende tendens in het taalgebruik vanaf de jaren '40 van de vorige eeuw.

¹ P.J. Troelstra, *Gedenkschriften*. Eerste deel: *Wording*, p. 129. Querido, Amsterdam, 1927.

² Jacob Israël de Haan, *In Russische gevangenschappen*, p. 92. 2e dr., Wereldbibliotheek, Amsterdam, 1986 [1e dr. 1913].

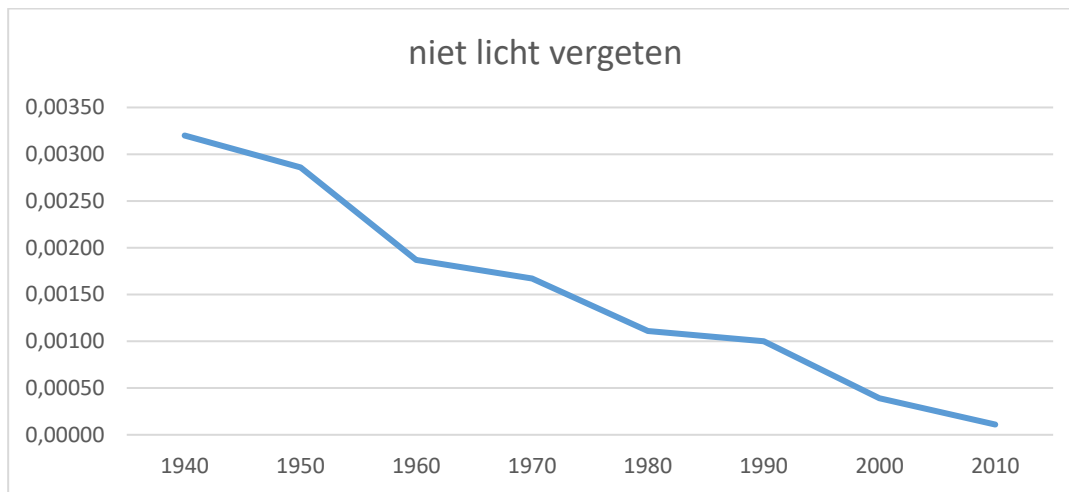
³ Karel van het Reve, *Nacht op de kale berg*, p. 47. Van Oorschot, Amsterdam, 1990 [1e dr. 1961].

⁴ H.A. Weststrate, *Gelderland in den patriottentijd*, p. 253. P. Gouda Quint, Arnhem, 1903.

⁵ Jan te Winkel, *De ontwikkelingsgang der Nederlandsche letterkunde*, 3de deel, p. 628. Erven F. Bohn, Haarlem, 1910.

⁶ *Maar Majesteit! De geheime dagboeken van minister A.W.P. Weitzel*, p. 155. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1968 [tekst uit 1883].

⁷ Zie www.dbnl.org voor enige informatie over de ngram-viewer.



Figuur 1: *niet licht vergeten* in DBNL

2. Contexten van negatief-polair *licht*

De contexten waarin *licht* een duidelijk negatief-polair karakter heeft zijn niet dezelfde als die waar Schermer op gewezen heeft. Bij *kunnen* en *–baar* is *licht* niet negatief-polair. Een zin als (2), hoewel op het oog vergelijkbaar met de gevallen in (1), lijkt ook zonder *niet* acceptabel:

- (2) Men kan zich van de strijd die de Zeeuwen alle eeuwen door tegen het water te voeren hebben gehad niet licht een overdreven voorstelling vormen.⁸

Het gaat vooral om voorkomens met een modaal/temporeel werkwoord *zullen* (inclusief de verleden tijd van *zullen*, vergelijk de voorbeelden in (1)) en een enkele keer lijkt zich hier een generische of habituele zin bij aan te sluiten zoals (3a). In zulke gevallen echter is het negatief-polaire karakter niet altijd evident, getuige (3b). In enkele gevallen van niet-generische zinnen lijkt me dat een praesens met futurumlezing ook negatie vereist, vgl. (3c) met (3d). Het ligt in de rede te vermoeden dat generische zinnen als (3b) een minder uitgesproken futurumkarakter hebben dan zinnen als (3c). Ze behelzen immers algemene waarheden, of we daarvoor volgens de spreker moet doorgaan, en hebben niet speciaal betrekking op de toekomst. Bij positieve voorkomens van *licht vergeten* valt op dat er veel gevallen met *men* tussen zitten, en verder, minder frequent, generische indefiniten en definiten (zie voor een voorbeeld (3e), en generisch te interpreteren relatieve zinnen met ingesloten antecedent (3f). Doordat het gebruik van *men* snel afneemt (Weerman 2006) doen voorbeelden als (3a-b) al licht belegen aan. Generische zinnen met *je* en negatief-polair *licht* zijn eenvoudig te googelen (3g), maar komen op mij over als een ongemakkelijke combinatie van informeel en formeel taalgebruik.

- (3) a. Men vergeet zo'n eersten dag niet licht.⁹
 b. Men vergeet licht dat goede argumentatie juist dan ontbreekt.¹⁰
 c. Deze eerste opvoering vergeet ik niet licht, ten gevolge van een vermakelijk ongeval.¹¹
 d. #Deze eerste opvoering vergeet ik licht.
 e. [D]e koe vergeet licht dat ze ook eens kalf geweest is¹²

⁸ P.J. Meertens, *Meertens over de Zeeuwen: Zeeuwse studies uitgegeven naar aanleiding van zijn tachtigste verjaardag* (Middelburg, 1979), p. 85.

⁹ H. van Aalst, *Onder martieners en bietsers*. De Combinatie, Rotterdam, 1946, p. 37.

¹⁰ *Gereformeerd gezinsblad*, 20-12-1955, p. 3.

¹¹ Jan Greshoff, *Afscheid van Europa*, p. 145. Nijgh & van Ditmar, 's Gravenhage/Rotterdam, 1969.

¹² *Suriname* 27-2-1923.

- f. Wie in de tropen leeft vergeet licht wat de donsen deken in wintertijd voor den Europeaan beteekent!¹³
- g. Met name zijn milkshakemonoloog zul je niet licht vergeten.¹⁴

In het vervolg zal ik mij beperken tot de combinatie *licht + zullen*.

In de literatuur over negatief-polaire uitdrukkingen (Ladusaw 1979, Zwarts 1986, van der Wouden 1997, Israel 2011) worden een groot aantal omgevingen aangemerkt als omgevingen die het optreden van negatief-polaire uitdrukkingen mogelijk maken, zoals negatie, bijzinnen met *zonder*, *voor(dat)*, conditionele bijzinnen, vraagzinnen, bijzinnen met een negatief matrixpredicaat zoals *ontkennen*, *weigeren*, *onwaarschijnlijk*, en het bereik van restrictieve bijwoorden als *alleen*, *enkel*, *slechts*. Het is ook bekend dat negatief-polaire uitdrukkingen nogal wat variatie laten zien in de omgevingen die ze vereisen (Hoeksema 2012).

In mijn materiaal (bijna 100 voorkomens) heb ik vooral voorkomens in negatieve zinnen aangetroffen (94x *niet*, 3x ontkenning met een n-woord, zoals *noch*, *niemand*, en 1x in een retorische vraag (zie (4c)). Andere mogelijkheden zijn niet aangetroffen, wat niet wil zeggen dat ze niet bestaan. In (4) geef ik daarom van de belangrijkste omgevingen een verzonnen voorbeeld en plaats daarbij mijn eigen oordeel:

- (4) a. Ik zal niet licht vergeten hoe ik mijn been verloor.
- b. Geen van ons zal licht vergeten hoe gezellig het bij haar was.
- c. En wie zal licht vergeten hoe hij, als Advocaat-fiscaal bij het Bijzondere Gerechtshof te Amsterdam, de banieren van gerechtigheid en menselijke waardigheid fier hooghield [?]¹⁵
- d. *Slechts enkelen zullen licht vergeten hoezeer het erom spande.
- e. *Ik eet mijn hoed op als ik licht zal vergeten hoe ik mijn been verloor.
- f. ?Het is ondenkbaar dat wij licht zullen vergeten hoezeer het erom spande.
- g. *Trump ontkende dat hij Stormy licht zou vergeten.
- h. *Ik ben opgelucht dat ik nog leef, zonder dat ik licht zal vergeten hoe ik mijn been verloor.
- i. *Ik ga liever dood voordat mijn eed licht zal vergeten.
- j. *Ik eet liever mijn hoed op dan dat ik haar licht zal vergeten.
- k. *Ik heb te lang op deze dag moeten wachten dan dat ik haar licht zal vergeten.

Afgezien van het marginale voorbeeld (4f) lijken alleen de voorbeelden uit een van de geattesteerde omgevingen acceptabel.

3. Tussenbalans

Laten we even kort samenvatten wat we hebben gevonden. *Licht* heeft een negatief-polair gebruik ontwikkeld in zinnen die de toekomst betreffen, in een beperkt aantal combinaties van *zullen* met een werkwoord, vaak *vergeten*. Het betreft hier sterke collocatieve effecten van een type dat bekend is uit de literatuur (zie vooral Van der Wouden 1997). De functie van negatief-polair *licht* lijkt te zijn om sterke uitspraken over de toekomst (*dat zal ik niet vergeten*, *dat zal mij niet gebeuren*, *dat zal ik niet vergeven*) af te zwakken, zoals ook het bijwoord van graad *licht* die functie heeft (zij het zonder tussenkomst van negatie): *ik ben licht ontstemd*.

In de literatuur over negatieve polariteit wordt er soms op gewezen dat uitspraken over de toekomst een modaal karakter hebben (de toekomst is immers goeddeels onbekend; zie ook Broekhuis & Verkuyl 2014) en dat uitdrukkingen die kunnen volstaan met een nonveridicale context¹⁶ gemakkelijk in futurumcontexten

¹³ *De Sumatra Post* 22-10-1932.

¹⁴ *NRC-Handelsblad* 27-2-2008.

¹⁵ *Trouw* 8-5-1958.

¹⁶ Een context van een propositie *p* is nonveridicaal als de waarheid van *p* in die context niet gegarandeerd kan worden. Een voorbeeld: de assertie *misschien p* behelst geen garanties dat *p* het geval is.

kunnen optreden (Giannakidou 2014). Hier is een dergelijke analyse echter niet aan de orde, gezien het feit dat negatie verplicht is.

Het sporadische optreden van negatief-polair *licht* in vraagwoordvragen als (4c) is in een theorie als die van Han & Siegel (1997) overigens geen probleem, omdat zij veronderstellen dat in retorische wh-vragen een verborgen negatie-operator zit, die zorgt voor het negatieve karakter van zulke vragen. Na een vraag als (4c) kun je bijvoorbeeld vervolgen met *Niemand toch?*

Het gebruik van verborgen negatie-operatoren wordt wel vaker voorgesteld, bijvoorbeeld voor de comparatief (Seuren 1973). Zoals voorbeeld (4h) laat zien, levert dat hier geen goede voorspellingen op. Overigens moet opgemerkt worden dat veel van de variatie bij polaire uitdrukkingen nog altijd niet verklaard kan worden.

4. *Recht* als bijwoord van graad en als negatief-polaire uitdrukking

Het Nederlands kent nog een woord dat naast gewoon bijvoeglijk gebruik een nevenfunctie heeft als bijwoord van graad en als negatief-polaire uitdrukking. Het betreft hier *recht*, dat we vinden in *rechte lijnen*, *recht door zee*, etc., maar ook als bijwoord van graad. In tegenstelling tot *licht* heeft het een versterkend karakter. Meer dan bij *licht* betreft het een archaïsche uitdrukking, heel gangbaar in de 18^{de} en 19^{de} eeuw, die in de 20^{ste} eeuw geleidelijk een zachte dood gestorven is. Schrijvers als Marten Toonder en Simon Carmiggelt gebruikten *recht* nog wel, maar in moderner taalgebruik zoekt men dit woord tevergeefs als bijwoord van graad. Enkele voorbeelden zijn te vinden in (5):

- (5) a. Het bankbiljet, groot f 25, was mij regt welkom.¹⁷
- b. De redevoering van Van Assen is mij regt goed bevallen¹⁸
- c. Dat is recht didactisch, recht schoolmeesterachtig overlegd¹⁹
- d. De matrozen op de kade begroette hij recht hartelijk.²⁰

In het Duits is *recht* nog volop gangbaar als bijwoord van graad, terwijl het Engelse *right* al veel eerder ter ziele is gegaan, afgezien van vaste combinaties als *the right honourable Gentleman*.

In het Duits is daarnaast nog steeds gangbaar een negatief-polair gebruik, als in *Er wusste nicht so recht was er tun sollte*. In het Nederlands is dit ook lange tijd gangbaar geweest, maar het is nu archaïsch geworden. Het negatief-polaire gebruik is net als bij *licht* beperkt tot een vrij nauw omschreven verzameling van werkwoorden en werkwoordelijke uitdrukkingen. Zoals de voorbeelden in (6) hieronder zullen laten zien betreft het de groep van cognitieve werkwoorden (zie ook Hoeksema 2001 voor vergelijkbare collocatiemogelijkheden bij Engels *full well*). In tabel 1 staan alle werkwoorden die meer dan 1x voorkomen in mijn materiaal (in totaal 200 voorkomens).

- (6) a. Ick weete niet regt wat articulen rakende Holstein hij aen den heer Schütz heeft gesonden²¹
- b. de lezer mag me verwijten dat ik geschiedenissen vertel die ikzelf niet recht ken²²

¹⁷ *Brieven en dagboek van den Utrechtschen vrijwilligen jager Pieter Jacob Costerus 1830-1831*, p 68. Amsterdam: S.L. van Looy, 1917.

¹⁸ *De briefwisseling van J.R. Thorbecke. Deel I 1830-1833*. Uitgegeven door G.J. Hooykaas m.m.v. een werkgroep o.l.v. J.C. Boogman, p. 147. 's Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1975.

¹⁹ Jacobus van Looy, *Wie dronk toen water*, p. 201. Meulenhoff, Amsterdam, 1975.

²⁰ Simon Carmiggelt, *Duiven melken & Alle orgels slapen*, p 61. De Arbeiderspers, Amsterdam/Antwerpen, 1999 [tekst uit 1960].

²¹ *Archives ou Correspondance inédite de la maison d'Orange-Nassau*, troisième série, tome III, 1700-1702, A.W. Sijthoff, Leiden, 1909, p 4.

²² Multatuli, *Woutertje Pieterse*, p 44. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1980.

- c. Het werd een vreeselijk gevecht in de nachtelijke duisternis, en voor de Walen, die wakker geschrikt waren door de doodskreten der neergehouwen schildwachten, recht begrepen wat er gebeurde, zonk reeds menig een der hunnen doodelijk getroffen neer.²³
- d. hij kon er ditmaal zijn hoofd niet recht bijhouden²⁴
- e. Niemand scheen vandaag recht zin te hebben in hommeles²⁵
- f. En ik had er zo weinig verweer tegen omdat ik zelf niet recht wist waar het op zou uitdraaien.²⁶
- g. Er is een zonderlinge verwarring, een gebrek aan tucht, zonder dat men recht weet, wat het zal zijn.²⁷

weten	89
begrijpen	30
verstaan	9
beseffen	7
achter kunnen komen	4
kennen	4
raad weten met	4
kunnen zeggen	4
vertrouwen	3
willen vloten	3
snappen	3
merken	2
zich herinneren	2
wijs worden uit	2
lukken	2

Tabel 1: Werkwoorden in combinaties met negatief-polair *recht*

Een klein aantal werkwoorden valt niet onder de noemer werkwoorden van cognitie. In tabel 1 betreft het *lukken* en *willen vloten*, die we succeswerkwoorden zouden kunnen noemen, omdat er nog geen gangbare term voor bestaat.

De groep van cognitiewerkwoorden is bijzonder omdat ze geen gewone graadbepalingen toestaan. In plaats daarvan kunnen ze als bepaling een woord als *goed* krijgen (*recht* kan gezien worden als een semantische variant daarop), vergelijk:

- (7) a. Hij bloosde enorm/erg/heel erg/zeer/ontzettend/#goed
- b. Ik zweette enorm/erg/heel erg/zeer/ontzettend/#goed
- c. Zij baalde enorm/erg/heel erg/zeer/ontzettend/goed
- d. Het feest stelde enorm/erg/heel erg/zeer/ontzettend/#goed teleur
- e. Jij wist *enorm/*erg/*heel erg/*zeer/*ontzettend/heel goed hoe het zat.
- f. Elk besepte *enorm/*erg/*heel erg/*zeer/*ontzettend/goed dat het laat was.
- g. We begrepen *enorm/*erg/*heel erg/*zeer/*ontzettend/heel goed waarom.

De met # gemarkeerde gevallen hebben geen graadlezing, wel een wijslezing. Een acteur die goed kan blozen heeft een pré, iemand die goed zweet is geschikt voor een medisch experiment in een sauna, e.d. Bij *goed balen* is een graadlezing mogelijk, waarschijnlijk omdat *balen* hoort bij een groepje negatieve woorden die

²³ Johan Brouwer, *Kronieken van Spaansche soldaten uit het begin van den tachtigjarigen oorlog*, p. 54. W.J. Thieme en Cie, Zutphen, 1933.

²⁴ F. Bordewijk, *Eiken van Dodona*, in *Verzameld Werk* 3, p. 266. Nijgh en Van Ditmar, 's Gravenhage, 1983 [1947].

²⁵ Theun de Vries, *Februari*, dl. 1, p. 278. 4e druk, Pegasus, Amsterdam, 1979 [1962].

²⁶ Louis Ferron, *Gekkenschamer*, p. 76. De Bezige Bij, Amsterdam, 1974.

²⁷ *Stemmen voor waarheid en vrede*, jg. 14, 1877, p. 94.

versterkt kunnen worden door *goed*: *het is goed mis, hij zat er goed naast* (Klein 1998). De met sterren aangeduide woorden acht ik uitgesloten in de gegeven combinaties. Het gebruik van *goed* in (7e tm 7g) doet intuïtief aan als graadaanduidend. Als je iets goed beseft, dan beseft je het niet op een goede manier maar is je beseft robuust, niet gebaseerd op een half bewuste gedachte, maar in hoge mate geworteld in wat je weet of meent te weten. Naast *goed* en negatief *recht* kunnen deze werkwoorden ook worden gemodificeerd door *best* en *zeer wel*:²⁸

- (8) a. Ik begrijp uw dilemma best / zeer wel.
b. Ze wist best / zeer wel dat hij niet thuis was.
c. Men beseft best / zeer wel dat het stikstofprobleem niet het enige is.

Het is opmerkelijk dat deze bepalingen precies dezelfde zijn die we ook zien bij modale uitdrukkingen als *mogelijk, kunnen, denkbaar* en een modale infinitief als *te billijken* (Hoeksema 2008, 2011). Het gaat hier om zwak-modale uitdrukkingen als *kunnen, mogen, mogelijk*, niet om de sterke modalen als *moeten* of *noodzakelijk*. Vergelijk:

- (9) a. Een nieuwe oorlog is best / zeer wel mogelijk.
b. Het zou best / zeer wel kunnen dat het gaat regenen.
c. Zoiets is best / zeer wel denkbaar.
d. Haar daad vond men best / zeer wel te billijken.
e. *Hij moet best / zeer wel naar huis gaan.

De negatieve contexten van *recht* beslaan een groter deel van het negatief-polaire palet dan het geval bleek te zijn bij *licht*. In Tabel 2 vergelijken we de gevonden contexten voor *recht* met die van *licht*, waarbij we ons baseren op 200 voor *recht* versus 100 voorkomens voor *licht*.

omgeving↓	Recht	Licht
Negatie	+	+
Vraag	+	+
Finale zin	+	-
Nauwelijks	+	-
Conditionele zin	+	-
Weinig	+	-
Neg. matrixpredicaat ²⁹	?	-
Comparatief	+	-
Te	+	-
Zonder	+	-
Voor ³⁰	+	-

Tabel 1: Contexten voor negatief-polair *recht* en *licht*

5. Eerst recht en niet recht

Combinaties met *eerst* en *pas* lijken in eerste instantie in het negatief-polaire stramien te passen, omdat *eerst* en *pas* restrictieve bijwoorden zijn, eigenlijk temporele varianten op *alleen* en *slechts* (Vandeweghe 1983). Toch zijn er redenen om *eerst recht/pas recht* te scheiden van de rest. Ze hebben een scalair karakter dat

²⁸ Afgezien van modale contexten treedt *best*, in tegenstelling tot *zeer wel*, ook op als bepaling van graad bij gradeerbare adjectieven en adverbia: *best leuk, best gezellig, best vaak*.

²⁹ Er zijn geen voorkomens bekend voor negatief-polair *recht*, maar echt onmogelijk acht ik ze niet.

³⁰ Het gaat hier om het nonveridicale *voor*, als in *Voor hij een woord kon uiten, brak de zaal uit in onstuimig gejuich*. Zie Anscombe (1964), Sanchez-Valencia, van der Wouden & Zwarts (1994), Condoravdi (2010) voor discussie.

ontbreekt bij *niet recht*, en kunnen ook op andere posities staan. Voor het scalaire karakter, vergelijk de zinnen in (10). Terwijl *Jan* in (10a) geen nadruk vereist, lijkt dat in (10b) verplicht. Een natuurlijke context is (10c).

- (10) a. Jan wist niet recht wat te doen.
b. Jan wist eerst recht wat te doen.
c. De anderen probeerden maar wat, maar Ján wist eerst recht wat te doen.

Positioneel hoeft *eerst recht* niet in het middenveld te staan, zoals *niet recht*, maar kan het ook aan een woordgroep in dislocatiepositie worden geplakt:

- (11) Het plan van 1766 raakte vergeten, eerst recht toen de Maatschappij onder de politieke ongunst der tijden geheel bezweken scheen te zijn.³¹

Een derde verschil valt waar te nemen bij de collocaties met werkwoorden. De sterke nadruk op cognitieve werkwoorden is niet terug te vinden bij *eerst recht*.

6. Conclusies

De adjectieven *licht* en *recht* hebben naast hun gewone gebruik een bijwoordelijk gebruik als bijwoord van graad, en een gebruik als negatief-polaire uitdrukking in een select gezelschap van werkwoorden. In deze squib worden de negatief-polaire en collocatieve eigenschappen van *licht* en *recht* belicht aan de hand van corpusmateriaal. Bij *licht* is sprake van een nauwe verbinding met futurumzinnen, vaak in combinatie met het werkwoord *vergeten*, bij *recht* van combinaties met cognitieve werkwoorden, vooral *weten*, *begrijpen* en *verstaan*. Alleen door aandacht te besteden aan collocatiepatronen is het mogelijk om uit een zee van voorkomens de negatief-polaire gevallen te vissen.

Referenties

- Anscombe, G. E. M. (1964). Before and after. *The Philosophical Review*, 73(1), 3-24.
- Broekhuis, Hans & Henk J. Verkuyl (2014). Binary tense and modality. *Natural Language & Linguistic Theory* 32(3), 973-1009.
- Condoravdi, Cleo (2010). NPI licensing in temporal clauses. *Natural Language & Linguistic Theory* 28(4), 877-910.
- Giannakidou, Anastasia (2014). The prospective as nonveridical: polarity items, speaker commitment, and projected truth. In Dicky Gilbers & Jack Hoeksema (red.) *Black book. Festschrift for Frans Zwarts*, 101–124. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Han, Chung-hye and Laura Siegel (1997). Syntactic and semantic conditions on NPI licensing in questions. In: Brian Agbayani & Sze-Wing Tang (red.), *Proceedings of the 15th West Coast Conference on Formal Linguistics*, 177-191. CSLI, Stanford.
- Hoeksema, Jack (2001). Rapid Change Among Expletive Polarity Items. In: Laurel J. Brinton (red.), *Historical Linguistics 1999. Selected papers from the 14th International Conference on Historical Linguistics, Vancouver, 9-13 August 1999*, 175-186. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- Hoeksema, Jack (2008). The emergence of particle clusters in Dutch: Grammaticalization under adverse conditions. In: Elena Seoane & Maria José Lopez-Couso (red.), *Theoretical and Empirical Issues in Grammaticalization*, John Benjamins, Amsterdam and Philadelphia, 131-149.
- Hoeksema, Jack (2011). Bepalingen van graad bij modale uitdrukkingen. *Tabu* 39(3/4), 131-149.
- Hoeksema, Jack (2012). On the natural history of negative polarity items. *Linguistic Analysis* 38(1/2), 3-33.

³¹ *Gedenkboek bij het 200-jarig bestaan van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden* (1966), p. 169.

- Israel, Michael (2011). *The grammar of polarity: Pragmatics, sensitivity, and the logic of scales*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klein, Henny (1998). *Adverbs of Degree*. John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia.
- Ladusaw, William A. (1979). Polarity Sensitivity as Inherent Scope Relations. Proefschrift, University of Texas at Austin.
- Sanchez Valencia, Victor, Ton van der Wouden & Frans Zwarts (1994). Polarity, veridicality, and temporal connectives. In Paul Dekker & Martin Stokhof (red.) *Proceedings of the Ninth Amsterdam Colloquium*, December 14 — 17, 587–606. Amsterdam: ILLC.
- Schermer, Ina (2017). Een opmerkelijk bijwoord van graad: *licht*. *Nederlandse Taalkunde* 22(2), 281-293.
- Seuren, Pieter A.M. (1973). The comparative. In Ferenc Kiefer & Nicholas Ruwet (red.), *Generative grammar in Europe*, 528-564. Dordrecht: Reidel.
- Vandeweghe, Willy (1983). *De partikels van de al/nog/pas-groep in het Nederlands*. Proefschrift, Universiteit van Gent.
- Weerman, Fred (2006). It's the economy, stupid! Een vergelijkende blik op *men* en *man*. In Matthias Hüning, Ulrike Vogl, Ton van der Wouden & Arie Verhagen, (red.), *Nederlands tussen Engels en Duits*, 19–46. Leiden: Stichting Neerlandistiek Leiden.
- Wouden, Ton van der (1997). *Negative Contexts. Collocation, polarity and multiple negation*. London: Routledge.
- Zwarts, Frans (1986). *Categoriale Grammatica en Algebraïsche Semantiek*. Dissertatie, Rijksuniversiteit Groningen.